

VOJNO TUŽILAŠTVO JUGOSLAVENSKE ARMIJE (1941. – 1955.)

Zdravko MATIĆ
Hrvatsko vojno učilište „Dr. Franjo Tuđman“
Zagreb, Hrvatska

UDK: 344.3 : 94(497.1)“1941/1955“
DOI: 10.21857/yq32oh20k9
Izvorni znanstveni rad
Prihvaćeno: 23. svibanj 2021.

Autor je na temelju arhivske građe i recentne literature istražio nastanak, ustroj i djelovanje Vojnog tužilaštva JA/JNA od 1941. do ožujka 1955. godine. Razvoj vojnog tužilaštva može se pratiti već od lipnja 1941. kada imamo prve obrise vojnog pravosuđa kroz Prijeki sud. Odluke za njihovo formiranje donosile su komande partizanskih jedinica ili vojni komiteti. Prvi pravni propis u ratnom vremenu, koji je uređivao stvaranje i djelatnost vojnog pravosuđa na čitavom teritoriju Jugoslavije, donesen je u Foči u siječnju 1942. godine. Uredbom o vojnim sudovima koja je donesena 24. svibnja 1944. godine bilo je propisano da pri svakom sudskom vijeću treba biti postavljen vojni istražitelj (isljednik), odnosno pri vijećima Višeg vojnog suda – sudski istražitelj. Odlukom predsjedništva AVNOJ-a od 3. veljače 1945. i naredbom Vrhovnog komandanta Josipa Broza Tita od 11. veljače 1945. ustanovljena je i određena nadležnost javnog tužioca Demokratske Federativne Jugoslavije.

Ključne riječi: Vojno tužilaštvo, Jugoslavenska armija, zakon, Uredba o vojnim sudovima.

UVOD

Tema o vojnom tužilaštvu Jugoslavenske armije (JA) do sada je neistražena. U hrvatskoj historiografiji nemamo ni jedno sustavno znanstveno djelo ili stručni članak koji se bavi vojnim tužilaštvom Jugoslavenske armije, tek samo publicističke fragmente mahom nastale u prošlom stoljeću. Iz Jugoslavenske historiografije postoje tek dvije knjige autora Marka Kalodere pod naslovom *Vojni i pravosudni organi i organi pravne službe JNA*, (Vojno izdavački zavod, Beograd, 1982.) u izdanju Vojno izdavačkog i novinskog centra (Beograd 1986.), te knjiga Miloša Gojkovića *Historija Jugoslavenskog vojnog pravosuđa* Novinsko-informativnog centra Vojska (posebna izdanja, Beograd, 1999. godine, ćirilčno pismo), koja je zapravo kompilacija knjige Marka Kalodere te sljedeća djela: Milorad Bulatović, „Specifičnost odbrane pred vojnim sudovima“ (*Bilten pravne službe JNA*, br. 1. 1979.), Ivo Ćurin, *Uloga i prava vojnog tužioca u upravno-sudskom postupku* (Beograd, 1956.), Vuko Gučetić-Goce, *Suvremeni vojno-pravosudni, vojno-disciplinski sistemi* (Institut za uporedno pravo, Beograd, 1964.), Ilija Kostić, „Vojno pravosuđe u narodnooslobodilačkom ratu.

Povodom 40-godišnjice Uredbe o vojnim sudovima od maja 1944. godine“ (*Bilten pravne službe JNA*, br. 2. 1974.), Ilija Kostić i drugi, „Rad i zadaci istražne službe vojnih sudova“, (*Bilten pravne službe JNA*, br. 3-4. 1972.), Petar Malobabić, Slavko Lukić, „Reforma pravosuđa i Zakon o vojnim sudovima“ (*Jugoslavenska revija za kriminologiju i krivično pravo*, br. 4. 1970.), Sava Šešević, „Zadaci i rad vojnog tužilaštva po čl. 6. Zakona o vojnom tužilaštvu“ (*Bilten pravne službe JNA*, br. 5. 1970.), Albin Šibenik, „Preventivni rad komandi i vojno-pravosudnih organa“ (*Bilten pravne službe JNA*, br. 4. 1965.), Milovan Belić, „Istražni sudija i vojni tužilac“ (*Bilten pravne službe JNA*, br. 3-4. 1972.) i Dušan Bosiljčević, „Posleratni razvoj vojnih sudova“ (*Bilten pravne službe JNA*, br. 1-2. 1971.).

U modernoj hrvatskoj historiografiji nalazimo neka djela koja se ovlaš dotiču vojnog tužilaštva JA iz kojih se daje zaključiti da je već početkom 1941. godine bio ustanovljen Prijeki sud, gdje se naziru prvi elementi ustrojstva budućeg vojnog tužilaštva. Vrijedno je svakako spomenuti djelo *Partizanska i komunistička represija i zločini u Hrvatskoj 1944.-1946.* u četiri toma koji obiluju izvornim dokumentima gdje se samo spominju vojna tužilaštva. Također, od suvremenih autora treba istaknuti Josipa Jurčevića koji je u svojim radovima o jugoslavenskim vojnim sudovima tematizirao o ustroju i djelovanju partizanskih komunističkih sudova tijekom Drugog svjetskog rata i poraća. Vrijedno je djelo Nade Kisić Kolanović i njezin rad „Vrijeme političke represije – veliki sudski procesi u Hrvatskoj 1945.-1948.“, gdje vrlo pažljivo analizira problematiku krivičnog zakonodavstva Jugoslavije nakon 1945., s naglaskom na najvažnija politička suđenja u Hrvatskoj neposredno nakon završetka Drugog svjetskog rata. Također vrijedan je i rad Martine Grahek Ravančić „Ekstradicija ratnih zločinaca. Prema dokumentima Državne/zemaljskih komisija za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača i Djelovanje sudova za zaštitu nacionalne časti Hrvata i Srba u Hrvatskoj 1945. godine“ (Beograd – Zagreb: Institut za savremenu istoriju; Hrvatski institut za povijest, 2018., 161 – 176). Radove s ciljanom tematikom djelovanja vojnog tužilaštva JA ne nalazimo ni u stranoj historiografiji.

Cilj ovoga rada je na temelju neobjavljene arhivske građe i recentne literature prikazati razvoj, ustroj i djelovanje vojnih tužilaštva Jugoslavenske armije koja je provodila zakon često na temelju pretpostavki, poglavito u razdoblju od 1941. do 1955. kada su Vojni tužionici imali formalnu zadaću pokretati kaznene postupke protiv neprijatelja države.

OSNIVANJE I USTROJ VOJNOG TUŽILAŠTVA JUGOSLAVENSKE ARMIIJE (JA)

Djelovanje vojnog tužilaštva Jugoslavenske armije (JA)¹ ima svoje korijene iz vremena narodnooslobodilačkog rata, kada su u sastavu vojnih sudova Jugoslavenske armije bili ustanovljeni isljednici. Dužnost isljednika sastojala se u tome što je na pismenu ili usmenu prijavu trebao odmah provesti postupak radi istraživanja prijavljenog zločina.² Nakon provedenog istražnog postupka bila je zakazana rasprava na kojoj su trebali biti prisutni svi članovi vijeća. Cijeli postupak vodio se usmeno i prema Naredbi o najvažnijim stvarima trebao je biti sastavljen kratak zapisnik. Isljednik je također bio prisutan kod izricanja presude, ali nije imao pravo glasa. Olučivalo se većinom glasova na tajnom vijećanju. Ako je donesena presuda bila smrtna kazna, što je inače bila najčešća presuda tijekom, ali i nakon rata, vojni sud bio je dužan odmah presudu s obrazloženjem i cijelim predmetom dostaviti Višem vojnom sudu.³

Prvi pravni propis u ratnom vremenu, koji je uređivao stvaranje i djelatnost vojnog pravosuđa na čitavom teritoriju Jugoslavije, donesen je u Foči u siječnju 1942. godine.⁴ To je prvi propis ustavnog karaktera o organizaciji sudova oružanih

¹ Jugoslavenska narodna armija (JNA) svoje korijene vuče iz Narodnooslobodilačke borbe (NOOB) i partizanskih odreda Jugoslavije (POJ). Nakon oružanih partizanskih ustanaka, pod rukovodstvom Komunističke partije Jugoslavije (KPJ), 22. prosinca 1941. u mjestu Rudo (BiH) osnovana je 1. proleterska brigada Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije (NOVJ), od četiri srpska i dva crnogorska bataljuna, što je kasnije bio službeni praznik osnivanja oružanih snaga Druge Jugoslavije. Pred sam kraj Drugog svjetskog rata, 1. ožujka 1945. godine, NOVJ dobiva naziv Jugoslavenska armija (skraćeno JA). U povodu proslave desetgodišnjice razvoja, 22. prosinca 1951., Jugoslavenska armija preimenovana je u Jugoslavensku narodnu armiju (JNA), čime je, kako je objašnjeno, i formalno naglašen njezin narodni, socijalistički i revolucionarni karakter. Jugoslavenska narodna armija, *Hrvatska enciklopedija*, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=29459>, (pristupljeno 13. 6. 2021.).

² HR – Hrvatski državni arhiv (dalje: HR-HDA), fond OZN-a, kutija 36, omot 1., O radu „isljednika“ koji je imao ulogu „istražitelja“, „tužioca“ i „sudca“ te ustroju i funkcioniranju istoga nalazimo u brojnim dokumentima iz perioda od 1942. do 1945. godine. Iz dokumenata je bila razvidna metodologija kako je funkcionirao tzv. Prijeki sud u kojemu je već postojala služba „isljednika“.

³ HR-HDA, fond OZN-a, kutija 36, omot 1., Zanimljivo da se u istoj Naredbi ne spominju druge moguće kazne, npr. kazna zatvora, uvjetna kazna itd. Po pravomoćnosti presude smrtna kazna imala se izvršiti odmah, a najkasnije 12 sati od pravomoćnosti. Izvršavala se najčešće strijeljanjem i u osobito teškim slučajevima vješanjem. O izvršenoj kazni imao se odmah obavijestiti viši vojni sud (Naredba Vrhovnog štaba NOV i POJ o osnivanju sudova od 17. decembra 1942., *Zbornik dokumenata i podataka o narodnooslobodilačkom ratu jugoslavenskih naroda*, tom II., knjiga 7, dokument br. 67., Beograd, 1955.).

⁴ *Dokumenti o razvoju narodne vlasti*, (sabrao i uredio: Leo Geršković), Beograd, 1948.; Leo GERŠKOVIĆ, *Historija narodne vlasti*, Beograd, 1946.

snaga NOP-a i sudova uopće u tadašnjoj Jugoslaviji. Naredbom o obrazovanju pozadinskih vojnih vlasti Vrhovnog komandanta Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda u rujnu 1942. formirani su pri komandama područja stalni vojni sudovi područja.⁵

U prvim dokumentima koji govore o ustroju vojnih sudova iz 1942. nalazimo tek isljedničku službu, dok služba sudca-istražitelja nije bila predviđena, pa se može zaključiti da je isljednik obnašao i jednu i drugu dužnost.⁶ Provodio je postupak predistražnih radnji i zastupao optužnicu na sudu temeljem dobivenih saznanja, prilikom saslušanja uhićenika, iako je to najčešće bilo na temelju iznuđenih iskaza.⁷

Prema Naredbi koju je potpisao Josip Broz Tito⁸ 29. prosinca 1942., bilo je predviđeno da se kod novoutemeljenih narodnooslobodilačkih (proleterskih) udarnih brigada trebaju formirati vojni sudovi.⁹ Istom Naredbom svi vojni sudovi trebali su imati svog isljednika. Dužnost isljednika sastojala se u tome što je na pismenu ili usmenu prijavu trebao odmah provesti postupak radi istraživanja prijavljenog zločina. Prema istoj *Naredbi*, isljednik je mogao biti osoba posebnih karakternih osobina, između ostaloga se zahtijevalo da „za

⁵ Nakon izdane zapovijedi objavljena je brošura pod naslovom: «Organizacija narodne vlasti» s pismom maršala Tita o organizaciji narodne vlasti, *Zbornik NOR-a*, tom V., knjiga 9., Beograd 1954., 254; Ferdo ČULINOVIĆ, *Pravosuđe u Jugoslaviji*, Zagreb, 197; Leo GERŠKOVIĆ, *Historija narodne vlasti*, Beograd, 1946.

⁶ Prvi propis o formiranju vojnih sudova, gdje se spominje samo „isljednička služba“, bila je naredba Josipa Broza Tita koju je donio Vrhovni štab Narodnooslobodilačkog pokreta i DV Jugoslavije u prosincu 1941. ili siječnju 1942. godine. Naredba je objavljena u Zborniku dokumenata i podataka o narodnooslobodilačkom ratu jugoslavenskih naroda, *Zbornik NOR-a*, tom II., Beograd, 1957.; *Bilten Vrhovnog štaba narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije*, Beograd 1949., 114 – 115.

⁷ Postoji brojna arhivska građa koja se mahom odnosi na sudske presude iz razdoblja od 1941. do 1945. godine koja ukazuje na prinudu i prisilu koja je vršena kako u predistražnim tako i istražnim radnjama.

⁸ Broz, Josip Tito, hrvatski političar i državnik (Kumrovec, 7. V. 1892 – Ljubljana, 4. V. 1980). Nakon napadaja Njemačke i njezinih saveznica na Jugoslaviju, osnovao je u Zagrebu 10. IV. 1941. Vojni komitet za pružanje otpora osovinskim silama. Početkom svibnja 1941. u Zagrebu je održao savjetovanje KPJ o pripremanju za oružanu borbu, nakon čega su se formirali vojni komiteti i oružane grupe (22. VI. 1941. osnovan je prvi Sisački partizanski odred). Na njegov poticaj Politbiro CK KPJ donio je 4. VII. 1941. u Beogradu odluku o dizanju oružanog ustanka. Za vrijeme antifašističkog rata 1941. – 1945. bio je vrhovni zapovjednik Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije, inicijator stvaranja zemaljskih antifašističkih vijeća i AVNOJ-a kao temelja budućeg federativnog ustroja Jugoslavije. Broz, Josip – Tito, *Hrvatska enciklopedija*, mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=9758>, (pristupljeno 13. 6. 2021.).

⁹ Naredba Vrhovnog štaba NOV i POJ o osnivanju sudova od 17. decembra 1942., *Zbornik dokumenata i podataka o narodnooslobodilačkom ratu jugoslavenskih naroda*, tom II., knjiga 7, dokument br. 67., Beograd, 1955.

isljednika treba postaviti otresitog i odlučnog druga, koji je ranijom svojom borbom ili sudjelovanjem u narodnooslobodilačkoj borbi dokazao svoju odanost prema današnjoj borbi te pruža garanciju, da će ovu odgovornu dužnost savjesno ispunjavati“.¹⁰ Dakle, razvidno je da je isljednička služba bila formalizirana već u prosincu 1942., ali još uvijek nije postojalo vojno tužiteljstvo.

Svojevrsna prekretnica kako u civilnom tako i vojnom sudstvu dogodila se nakon održanog II. zasjedanja AVNOJ-a u Jajcu 29. i 30. studenog 1943., kada je stvorena nova Jugoslavija.¹¹ AVNOJ postaje vrhovno predstavničko i zakonodavno tijelo. Uslijed daljnje potrebe i prema novim prilikama, Odjel za sudstvo i upravu ZAVNOH-a 22. prosinca 1943. izdao je Uputstvo o postupku pred narodnim sudovima, kojim su sudovi dobili daljnje direktive za jedinstveni i jedno-obrazovni rad. U samim Uputstvima se naglašava: „Postupak pred narodnim sudovima mora biti brz, kratak, usmen i neposredan, jednostavan, jasan, bez ikakvog odugovlačenja, slobodan od svakog formalizma i birokratizma (...).“¹²

Uredbom o vojnim sudovima koja je donesena 24. svibnja 1944. bilo je propisano da pri svakom sudskom vijeću treba biti postavljen vojni istražitelj (isljednik), odnosno pri vijećima Višeg vojnog suda – sudski istražitelj.¹³ Do tada nije bila predviđena sudsko-istražiteljska služba pri vojnim sudovima. Uredba je propisala da pri svakom vijeću vojnog suda mora djelovati vojni istražitelj (isljednik ili sudski istražitelj), kojega je pri svakom vijeću vojnih sudova korpusa i korpusnih vojnih oblasti postavljao odgovarajući štab korpusa, a pri vijeću Višeg vojnog suda Vrhovni štab. Štab korpusa najčešće je postavljao isljednika i kod pojedinih brigada ili komandi mjesta.¹⁴ Zadaća istražitelja sastojala se u pripremanju sudskih procesa na temelju prikupljenog dokaznog materijala. Ni ovdje se još ne odjava djelokrug isljednika od istražitelja, već zapravo istražitelj istodobno „prikuplja dokazni materijal kako optužbe tako i obrane“.¹⁵ Nakon saslušanja okrivljenika, istražitelj je sastavljao zapisnik koji su potpisivali istražitelj, zapisničar i okrivljenik, a nakon završene istrage istražitelj je ili sam sastavljao pisanu optužnicu ili „u sporazumu s predsjedateljem ili najbližim

¹⁰ *Naredba*, točka 4.

¹¹ AVNOJ (akronim od Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Jugoslavije), opće političko predstavništvo sudionika antifašističke borbe na području Jugoslavije za II. svjetskog rata; utemeljeno 26. i 27. novembra 1942. na prvom zasjedanju u Bihaću., AVNOJ. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021., <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=4866>, (pristupljeno 13. 6. 2021.).

¹² Ferdo ČULINOVIĆ, *Pravosuđe u Jugoslaviji*, 147.

¹³ HR-HDA, fond: OZN-a, kutija 1, sačuvan je primjerak Uredbe koji je datiran «maj 1944. Uvodni dio je napisao H. Sirotković. Uredba je objavljena u *Službenom listu DFJ*, 65/45.

¹⁴ HR-HDA, fond: OZN-a, kutija 1.

¹⁵ HR-HDA, Uredba, čl. 18.

članom veća“ završavao istragu i predmet ustupao sudskom vijeću.¹⁶ Uredbom je bilo propisano da na početku sudskog procesa istražitelj – kao zastupnik optužbe, čita optužnicu.¹⁷

Uputstvom o poslovanju vojnih sudova (Poslovník),¹⁸ što ga je propisalo Vojno-sudsko odjeljenje Vrhovnog štaba 8. rujna 1944., napokon pravi se razlika između isljednika koji su mogli biti postavljeni pri pojedinim brigadama, odnosno komandama mjesta, i sudca-istražitelja.¹⁹

Zadaća sudca-istražitelja prema Poslovníku bila je sastaviti optužnicu i zastupati je pred sudskim vijećem. Tako je učinjen prvi korak u odvajanju funkcije tužiteljstva od isljedničke funkcije. Trećeg veljače 1945. Predsjedništvo AVNOJ-a donijelo je Odluku o formiranju i nadležnosti Javnog tužilaštva Demokratske Federativne Jugoslavije. Time je formalno-pravno otvorena mogućnost da se vojno tužilaštvo institucionalizira i započne autonomno djelovati. Naredbom Josipa Broza Tita od 11. veljače 1945. istražitelj pri sudskim vijećima dobio je ulogu tužitelja, pa je imao zadaću da podiže optužnicu protiv okrivljenika i istu zastupa pred sudom.²⁰ Isljednici su i nadalje ostali važna karika u predistražnom postupku, u prikupljanju materijalnih i drugih dokaza koje su potom dostavljali sudcu-istražitelju s prijedlogom za podizanjem optužnice i materijalnim dokazima. Na taj način na području Demokratske Federativne Jugoslavije tijekom 1945. godine u svim većim mjestima započelo se s ustrojavanjem vojnih tužilaštava. Propisanom Odlukom o formiranju javnog tužilaštva, na čelu istoga bio je javni tužilac Demokratske Federativne Jugoslavije, a njemu podređeni bili su javni tužioci federalnih jedinica, pokrajina, okruga i kotara i vojni tužioci u pojedinim mjestima i vojnim postrojbama. Upravo zbog velike razgranatosti tužiteljske službe i njegove nove nadležnosti, Javni tužilac DFJ je 25. travnja 1945. donio Uputstvo za organizaciju i rad javnih tužioaca, kojim je propisano da u sklopu javnog tužioaca DFJ postoje odjeljenja, među kojima je djelovalo i Vojno odjeljenje, kojim je ravnao pomoćnik javnog tužioaca DFJ, ali je trebao biti iz ministarstva narodne obrane. Njemu su bili podređeni javni tužioci armija, armijskih vojnih oblasti, divizija, vojnih područja, Korpusa narodne odbrane Jugoslavije (KNOJ-a) i garnizona Beograd.²¹

¹⁶ HR-HDA, Uredba, čl. 21.

¹⁷ HR-HDA, Uredba, čl. 22.

¹⁸ *Poslovník* je tiskan u *Biltenu Pravne službe JNA*, br. 2/84.

¹⁹ Na taj način željela se distingvirati uloga „isljednika-istražitelja“ u postrojbi i „sudca-istražitelja“ po službenoj dužnosti u vođenju službenog postupka prikupljanja dokaza za podizanje optužnice protiv optuženoga.

²⁰ Naredba je objavljena u *Službenom listu DFJ*, br. 4/45.

²¹ Uputstvo za organizaciju i rad javnih tužioaca, *Službeni list DFJ*, br. 55/45.

Sukladno sporazumu s Ministarstvom narodne obrane, Javni tužilac Demokratske Federativne Jugoslavije je 12. svibnja 1945. donio Uputstvo za organizaciju i rad javnih tužilaštava u vojsci.²² Prethodnom suglasnošću s ministrom Narodne obrane DFJ, 31. ožujka 1945. godine za pomoćnika javnog tužioca iz redova vojske postavljen je major Zvonimir Oštrić, koji je zapravo bio prvi vojni tužilac JA.²³ Prema istom Uputstvu, javni tužilac u vojsci imao je dvostruku funkciju: opći nadzor i kazneno gonjenje. U okviru funkcije općeg nadzora javni tužilac vršio je nadzor nad organima i ustanovama Jugoslavenske armije u pogledu točnog ispunjavanja zakona i odluka sa zakonskom snagom. Tada još javni tužilac u vojsci nije bio ovlašten da stavlja izvan snage nezakonite akte vojnih organa ili da primjenjuje sankcije protiv prekršitelja zakona. Njegov zadatak bio je komandu ili organ koji je bio nadležan za ukidanje, odnosno primjenu sankcije, upoznati s izvršenom nezakonitošću i predložiti da se ona odstrani. Funkcija općeg nadzora tužiteljstva ustanovljena je u razdoblju obnove i izgradnje nove države, koje je karakteristično po donošenju velikog broja pravnih propisa. Aktivnost tužilaštva također su bile intervencije u svim slučajevima povrjede poretka i zakonitosti u vojsci.

U funkciji kaznenog progona, Uputstvo je propisivalo da javni tužiocu u vojsci imaju zadaću da „isljeđuju i krivično progone počinitelje kaznenih djela koje izvrše pripadnici armije i građanska lica u službi vojske i da se bore protiv neprijatelja Jugoslavenske armije“.²⁴ Vojni tužiocu imali su ovlasti privesti sve počinitelje nadležnom vojnom sudu, između ostalih, „suradnike okupatora i druge izdajnike, kao i sve one koji su na bilo koji način ugrožavali obnovu i izgradnju zemlje“.²⁵ Zbog toga je od 1945. jedna od glavnih zadaća javnog tužilaštva u vojsci bilo krivično gonjenje ostataka „neprijateljske vojske, ratnih zločinaca, članova odmetničkih bandi, četnika, ustaša, križara, balista i drugih neprijateljskih odmetnika“,²⁶ koji su u pojedinim područjima Jugoslavije organizirano, grupno ili pojedinačno razvijali neprijateljsku djelatnost. U krivičnom postupku na čiji je zahtjev vojni sud pokretao postupak, javni vojni tužilac je sukladno ovlastima mogao tražiti dodatne izvide od isljednika, koji mu je bio odgovoran za svoj rad. Izuzetak je bio ako je istragu provodilo

²² Uputstvo je objavljeno u *Službenom listu DFJ*, br. 56/45.

²³ Major Zvonimir Oštrić ostaje na toj dužnosti do ožujka 1946. godine kada je Odjeljenje izdvojeno iz sastava Javnog tužilaštva FNRJ i nastavilo rad kao Vojno tužilaštvo JA-a, a major Oštrić bio je imenovan za zamjenika vojnog tužioca JA-a. Marko KALOĐERA, *Vojni i pravosudni organi i organi pravne službe JNA*, Beograd, 1986., 91.

²⁴ Uputstvo, članak 6.

²⁵ Uputstvo, članak 9.

²⁶ Uputstvo, članak 10.

Odjeljenje za zaštitu naroda (OZNA),²⁷ tada vojni tužilac nije imao ovlasti zahtijevati spis na uvid, već samo ako nadležni regionalni centar OZNE to sam ne procjeni. Privremenim uputstvom o istražnom postupku organa OZNE, što ga je 23. srpnja 1945. donio javni tužilac DFJ-a,²⁸ ističe se da eventualni sukob nadležnosti između šefa odsjeka OZNE u armiji i javnog tužioca armije rješavaju načelnik Odjeljenja zaštite naroda ministarstva narodne obrane i vojni tužilac Jugoslavenske armije. Uputstvom je također bilo predviđeno da javni tužilac armije ili vojne postrojbe toga ranga može imati i pomoćnike, dok za javne tužioce divizija to nije bilo predviđeno.

Sukladno zakonu o uređenju i nadležnosti vojnih sudova u Jugoslavenskoj armiji koji je donesen 24. kolovoza 1945.,²⁹ Viši vojni sud mogao je na prijedlog vojnog tužioca izuzeti iz redovne procedure nižeg vojnog suda bilo koji predmet i proslijediti ga na Viši vojni sud. Jednako tako Viši vojni tužilac imao je ovlasti da u svakom trenutnu može zatražiti spis na uvid bilo kojega vojnog tužilaštva, ako smatra da je to potrebno, te pokrenuti istragu s ciljem utvrđivanja činjeničnog stanja i podizanja optužnice protiv počinitelja pred Višim vojnim sudom. Prema Zakonu o uređenju i nadležnosti vojnih sudova u JA koji je donesen 24. kolovoza 1945., Prvostupanjska vojna tužilaštva divizija, vojnih područja i nižih razina imala su ovlasti za kazneni progon vojnih osoba i građanskih osoba na službi u JA, dok su Viša vojna tužilaštva bila nadležna za kazneni progon časnika.³⁰ Krajem 1945. godine vojno tužilaštvo JA dobiva sve jasniji ustroj. Dotadašnji vojni istražitelji pri vijećima vojnih sudova prestali su s radom i veći dio njih prelazi na rad u vojno tužilaštvo. Ustrojeni Vojni odsjek vojnog tužilaštva JA pri ministarstvu narodne obrane nastupao je u iznimnim slučajevima pred vojnim vijećem Vrhovnog suda DFJ-a. Prema preostaloj stvarnoj nadležnosti, zastupao je optužnice, ulagao žalbe na presude s kojima se nisu slagali te odgovarao na uložene žalbe i pritužbe nižih vojnih sudova i tužilaštava.

²⁷ OZNA (akronim od Odjeljenje zaštite naroda), jugoslavenska sigurnosno-obavještajna organizacija nastala odlukom J. Broza 13. V. 1944. Proizišla je iz Odseka za zaštitu naroda, stvorenoga 1943. Prikupljala je obavještajne podatke, a poslije se borila protiv špijunaže i petokolonaških djelatnosti. Sudjelovala je i u političkim progonima. Imala je ovlasti na području cijele države, s odsjecima pri glavnim stožerima i svim postrojbama jugoslavenske vojske. God. 1946. OZNA je preustrojena, pa je umjesto nje, u sastavu saveznog Ministarstva unutrašnjih poslova, uspostavljena Uprava državne bezbednosti (UDB). OZNA, *Hrvatska enciklopedija*, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=46023>, (pristupljeno 13. 6. 2021.).

²⁸ *Službeni list DFJ*, br. 58/45.

²⁹ *Službeni list DFJ*, br. 65/45.

³⁰ *Službeni list DFJ*, br. 65/45.

U arhivima Republike Hrvatske nisu sačuvani statistički podatci o tome koliko su vojni tužiocima 1945. godine imali predmeta, ali iz samo dijelom sačuvanih sudskih presuda vojnih sudova u Hrvatskoj može se zaključiti da je rad vojnih tužilaštava bio vrlo intenzivan. Prema podatcima objavljenim u *Službenom listu FNRJ* broj 101. iz 1946. godine se navodi da je za 1945. godinu broj ukupnih kaznenih predmeta po optužnicama pred prvostupanjskim vojnim sudovima zastupan od strane vojnih tužioca iznosio 33 884 predmeta, od toga je bilo 12 844 optuženo vojnih osoba, 28 558 građanskih osoba i civila, što ukupno iznosi 41 402 osobe pravomoćno osuđene.³¹ To nipošto nije bio konačan broj osuđenih osoba. Dakle, sve ove podatke objavljene u službenim biltenima ondašnje države treba uzeti s velikom rezervom.

Razlog tomu treba tražiti i u činjenici što je komunistički režim bio po ustroju totalitarni te nije dozvoljavao bilo kakve vrste provjera ili poduzimanje službenih radnji kojima bi se dovodila u pitanje njihove zakonski provedene aktivnosti. Svakako se jedno od zabranjenih pitanja odnosilo i na uvid u rad vojnih tužilaštava, a time i pravne radnje koje su poduzimali protiv raznih počinitelja zločina. Komunistička se vlast za vrijeme rata, napose nakon 1945. godine, željela obračunati s neprijateljima države. Mjere koje su poduzimali kroz tek institucionalizirane organe vlasti, poglavito OZNU, Vojna tužilaštva, Vojne sudove, Sudove vojnih korpusnih oblasti, Okružne narodne sudovi, Sudove za zaštitu nacionalne časti Hrvata i Srba i druge institucije državnih vlasti, čije su usluge vrlo represivno koristili ali su pri tome nastojali ostaviti što manje dokaza o svome djelovanju. Glavnu ulogu u takvom represivnom aparatu imala je OZNA – sigurnosno, obavještajna i protuobavještajna služba, kao i Korpus narodne obrane Jugoslavije (KNOJ),³² koji je osnovan već u kolovozu 1944. godine te je imao više od 120 000 svojih pripadnika koji su prema zapovijedi izvršavali sve zadaće svojih nadređenih.

³¹ *Službeni list FNRJ*, broj 101/46.

³² Korpus narodne obrane Jugoslavije (KNOJ) bio je posebna vojna postrojba Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije (NOVJ) koja se bavila sigurnošću i zaštitom na oslobođenim teritorijima. Formiran je 15. kolovoza 1944. odlukom Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije (NKOJ). Bio je podređen povjereniku za narodnu obranu NKOJ-a, maršalu Josipu Brozu Titu, koji je njime rukovodio preko načelnika Odjeljenja za zaštitu naroda (OZNA) Aleksandra Rankovića Marka. *Vojna enciklopedija*, sv. IV., Beograd, 1971.

USTROJ I DJELOVANJE VOJNOG TUŽILAŠTVA JA OD 31. SIJEČNJA 1946. DO 1954. GODINE

Sve do donošenja Ustava Federativne Narodne Republike Jugoslavije (FNRJ) postojalo je organizacijsko i funkcionalno jedinstvo tužilačke organizacije u vojsci s javnim tužilaštvom. Od tada je vojno tužilaštvo posebna organizacija. Donošenjem Ustava FNRJ od 31. siječnja 1946. godine,³³ Vojno tužilaštvo dobiva novu dimenziju svoga djelovanja. Člankom 128. Ustava predviđeno je da vojnog tužioca Jugoslavenske armije i ostale vojne tužioce imenuje Vrhovni komandant Jugoslavenske armije Josip Broz Tito, a saveznim je zakonom određeno ustrojstvo i njihova nadležnost. Time su prestale važiti sve do tadašnje odredbe, tj. Uputstva javnog tužioca DFJ-a o organizaciji i radu javnih vojnih tužiteljstava, od 12. svibnja 1945. godine. Novim ustrojem donesene su brojne novine. Od samoga imena, koji se prema novim odredbama zovu vojni tužioc, a ne kao do tada javni tužioc u vojsci. Vojno tužilaštvo prestaje biti i formalno organ javnog tužioca DFJ-a, odnosno FNRJ-a, te postaje poseban vojni organ koji je bio odgovoran vojnom tužiocu JA, a on Vrhovnom komandantu. Novim odredbama također je bilo predviđeno da sve vojne tužioce imenuje Josip B. Tito, a ne kao do tada javni tužilac FNRJ-a u sporazumu s ministrom narodne obrane.

Naredbom Josipa Broza Tita od 3. siječnja 1946. propisano je pretvaranje Vojnog odjeljenja Javnog tužilaštva DFJ-a u Vojno tužilaštvo Jugoslavenske armije. Ta naredba dostavljena je 14. ožujka 1946. na izvršenje Vojnom odjeljenju Javnog tužilaštva DFJ-a, pa se ovaj datum uzima kao datum početka rada novoustrojenog Vojnog tužilaštva JA.³⁴

Sukladno odredbi članka 128. Ustava iz 1946. godine, 12. prosinca 1946. donesen je Zakon o vojnom tužilaštvu,³⁵ kojim je ozakonjeno postojeće stanje u vezi s djelokrugom i radom vojnog tužilaštva. Zakon je imao svega dvanaest članaka te je bio eksplicitan u definiranju ovlasti tužioca. Novim zakonom vojno tužilaštvo imalo je dvostruku ulogu, a koja se odnosila na opći nadzor i kazneni progon počinitelja kaznenih djela iz nadležnosti vojnih sudova. Djelokrugom općeg nadzora vojno tužilaštvo JA imalo je ovlasti pokretati upravni postupak pred organima JA ili tražiti uvid u spise nadležnog vojnog suda pred kojim se vodi postupak ako je to potrebno. Tim novim zakonom vojni tužilac imao je ovlasti i da može podizati zahtjev za zaštitu zakonitosti protiv pravomoćnih odluka

³³ Objavljen je u *Službenom listu FNRJ*, br. 10/46., a stupio je na snagu s danom proglašenja u Ustavotvornoj skupštini FNRJ-a 31. siječnja 1946. godine.

³⁴ Miloš GOJKOVIĆ, *Istorija jugoslavenskog vojnog pravosuđa*, (ćirilica), Beograd, 1999., 175.

³⁵ Zakon o vojnom tužilaštvu, *Službeni list FNRJ*, br. 101/46., stupio na snagu 25. prosinca 1946.

vojnih organa, ako smatra da je njima povrijeđen zakon. Na zahtjev vojnog tužioca, a do donošenja rješenja o istom zahtjevu za zaštitu zakonitosti, vojni organ čija je odluka dovedena u pitanje morao je obustaviti njezino izvršenje. Prema istim odredbama Zakona u djelokrugu ovlasti kaznenog progona, vojni tužilac imao je ovlasti pokrenuti postupak protiv osoba koje su počinile kazneno djelo iz nadležnosti vojnih sudova i koja se gone po službenoj dužnosti. Novim ovlastima vojni tužilac mogao je, osim pokretanja kaznenog postupka, zapovjediti isljednicima istragu, prikupljanje materijalnih dokaza, svjedoka i uopće činjenica koje idu u prilog optužnici koju je podizao i zastupao pred nadležnim vojnim sudom. Isto tako, imao je zakonske ovlasti uložiti žalbu na donesene sudske presude i vršiti nadzor nad izvršavanjem pravosnažnih sudskih presuda donesenih pred vojnim sudom. Zakon je propisao da vojni tužilac može samostalno provoditi istragu i ravnati njome za cijelog postupka, ali je jednako tako mogao naložiti vojnom isljedniku da prikupi sve relevantne činjenice koje idu u prilog optužnici. Ako postrojba odnosno mjesto u kojem se provodila istraga nije imao vojnog isljednika, nadležni vojni tužilac mogao je od komande postrojbe ili mjesta zahtijevati da se odredi časnik koji će pored svojih redovnih dužnosti također vršiti dužnost vojnog isljednika sve do okončanja postupka.³⁶

Zakon o vojnom tužilaštvu previdio je da se na čelu svakog vojnog tužilaštva nalazi vojni tužilac koji je ravnao cijelom vojno-tužilačkom organizacijom. Sve osobe zaposlene u vojnom tužilaštvu bile su odgovorne vojnom tužitelju komande ili mjesta, a on je izravno za svoj rad bio odgovoran Josipu Brozu Titu.³⁷ Vrhovni zapovjednik JA mogao je temeljem zakona osnivati, spajati i ukidati pojedina vojna tužilaštva, kao i donositi propise o njihovoj funkcionalnoj (mjesnoj) nadležnosti i o unutarnjem uređenju (poslovanju), kao i o vršenju nadzora radi pravilnog ispunjavanja zakona.³⁸

Sukladno Odluci Vrhovnog zapovjednika Josipa Broza Tita, krajem 1945. godine te u narednom razdoblju djelovala su vojna tužilaštva, čiji je broj ovisio o mjestu ustroja i službenoj potrebi za ustrojavanjem vojnih tužilaštava. Tako su krajem 1945. i početkom 1946. godine djelovala Vojna tužilaštva I., II., III., IV., V. i VI. armije, Vojno tužilaštvo Ratne mornarice, Ratnog zrakoplovstva i Vojno tužilaštvo Korpusa narodne odbrane Jugoslavije (KNOJ).³⁹

³⁶ Ovim su zakonom *de iure* povećane ovlasti tužiocu te je time omogućeno formiranje vojno-tužilačkih službi.

³⁷ Zakon o vojnom tužilaštvu, *Službeni list FNRJ*, br. 101/46.

³⁸ Jugoslavenska armija (JA) je 22. prosinca 1951. preimenovana u Jugoslavensku narodnu armiju (JNA).

³⁹ *Vojna enciklopedija* (knjiga druga), Beograd, 1971.

Vojnih tužilaštva divizija i jedinica (ustanova) toga ranga od 1945. do 1952. godine bilo je oko 60, ali se njihov broj smanjivao sukladno potrebama na terenu i uvjetima za rad. Ustrojem vojnih oblasti početkom 1948. godine i vojnom reformom koja je uslijedila ukinuta su i neka viša vojna tužilaštva. S radom je prestalo Vojno tužilaštvo beogradskog garnizona i od tada djeluje kao Vojno tužilaštvo I. vojne oblasti.⁴⁰ Glavni vojni tužilac JNA od 1949. do 1959. bio je general potpukovnik dr. Ilija Kostić, koji je od 1957. ujedno obnašao i dužnost načelnika Pravne uprave Saveznog sekretarijata narodne obrane (SSNO).⁴¹

Vojna tužilaštva II. i VI. armije nastavila su rad kao Vojna tužilaštva II. odnosno VII. vojne oblasti. Osnovana su Vojna tužilaštva III. i V. vojne oblasti, dok su Vojna tužilaštva I., II., IV. i V. armije nastavila rad kao Vojna tužilaštva IX., XII. i X. odnosno VIII. armije. Vojna tužilaštva I. i II. tenkovske divizije koje su transformirane u mehanizirane korpuse nastavila su rad kao vojna tužilaštva I. odnosno IX. mehaniziranog korpusa.

Osim Vojnog tužilaštva JA, prema ustroju djelovala su i Vojna tužilaštva I. vojne oblasti; Vojno tužilaštvo II. vojne oblasti kojem su bila podređena vojna tužilaštva divizija iste oblasti. Vojnom tužilaštvu III. vojne oblasti bili su podređeni Vojno tužilaštvo IX. mehaniziranog korpusa i Vojna tužilaštva VIII. i IX. armije, a njima vojna tužilaštva divizija ovih armija. Vojnom tužilaštvu V. vojne oblasti bili su podređeni Vojno tužilaštvo I. mehaniziranog korpusa i vojna tužilaštva X. i XII. armije, a njima vojna tužilaštva divizija ovih armija. Vojnom tužilaštvu V. vojne oblasti bilo je podređeno Vojno tužilaštvo Odreda JA na slobodnom teritoriju Trsta, koje je djelovalo od 1948. do 1952. godine. Vojnom tužilaštvu Ratne mornarice bila su podčinjena vojna tužilaštva zona obalske obrane dok su Vojnom tužilaštvu ratnog zrakoplovstva bila podređena vojna tužilaštva zrakoplovno-tehničkih divizija i Vojno tužilaštvo Zrakoplovno-vojnog učilišta.

Takav ustroj bio je na snazi do srpnja 1950. godine kada su prema novom ustroju inkorporirane I. i II. vojna oblast u novoutemeljenu I. vojnu oblast, a

⁴⁰ M. GOJKOVIĆ, *Istorija jugoslovenskog vojnog pravosuđa*, 176 – 177.

⁴¹ Ilija Kostić, doktor pravnih znanosti, vojni tužitelj, general JNA-a (5. srpnja 1911., Rvaši, kod Cetinja. – Beograd, 11. prosinca 1992.). Nakon mature, upisao je Pravni fakultet u Beogradu, gdje je diplomirao 1935. godine. Sudionik je NOOR-a te je nakon rata obnašao brojne dužnosti, tako između ostaloga načelnika Trećeg (vojnog) odjeljenja OZN-e za BiH, načelnik Kontraobaveštajne službe Šeste armije, zamjenik načelnika Uprave bezbednosti JA, a od ožujka 1949. godine do kolovoza 1965. godine je bio na dužnosti vojnog tužioca JNA. Doktorirao je 30. prosinca 1964. godine na Pravnom fakultetu u Beogradu s tezom „Građanin i narodna odbrana”, nakon čega je bio načelnik Pravne uprave Državnog sekretarijata za narodnu odbranu (DSNO) i predsjednik Vrhovnog vojnog suda. Umirovljen je 1969. godine u činu general-potpukovnika JNA. Martinović, Srdja, Crnogorska vojna elita JNA 1943-1992, *Matica*, br. 70, Podgorica, 2017., 543 – 658.

formirani su IX. i XIII. korpus, dok su postojeće četiri armije transformirane u korpus. U istom ustroju Vojnom tužilaštvu I. vojne oblasti bila su podređena vojna tužilaštva IV. i IX. korpusa. Iste godine Vojno tužilaštvo Gardijske divizije nastavilo je rad kao Vojno tužilaštvo Garde i djelovalo je sve do kraja 1954. godine kada je ukinuto. U sklopu novog ustroja tužilaštva 1952. godine osnovana su vojna tužilaštva novoustrojenih streljačkih korpusa XVI. i XXI. koja su bila podređena Vojnom tužilaštvu VII. vojne oblasti.⁴² U lipnju 1953. godine KNOJ je reorganiziran u Granične postrojbe, a divizije KNOJ-a u brigade graničnih jedinica. Vojno tužilaštvo KNOJ-a i vojna tužilaštva divizija KNOJ-a nastavili su rad kao Vojno tužilaštvo Graničnih postrojbi odnosno Vojna tužilaštva graničnih brigada koja su formalno ukinuta u prosincu 1953. godine. Sva vojna tužilaštva divizija i vojna tužilaštva ustanova toga ranga ukinuta su 31. prosinca 1953. godine.

U skladu s odlukom IV. plenuma Centralnog Komiteta Komunističke Partije Jugoslavije (CK KPJ) rad glavnog vojnog tužilaštva po cjelovitom općem nadzoru podređenih tužilaštava izgubio je svrhu koju je do tada imao i ovaj nadzor prešao je na organe odgovorne za stanje u određenim oblastima, a u armiji na zapovjedništva vojnih postrojbi odnosno uprave vojnih ustanova. Osim toga, od 1. siječnja 1954. godine sukladno novom Zakonu o kaznenom postupku istraga iz nadležnosti vojnog tužilaštva – odnosno javnog tužilaštva, prešla je u nadležnost sudova. Kao posljedica takve reforme ukinuta su vojna tužilaštva u divizijama i ustanovama toga ranga. Vojni isljednici divizijskih vojnih tužilaštava ostavljeni su s istom funkcijom u tim zapovjedništvima. Oni su po zahtjevima istražnih sudaca vojnih sudova i vojnih tužilaštva vršili izvidne radnje u kaznenom postupku. Vojni isljednici iz svih drugih vojnih tužilaštava prešli su u odgovarajuća zapovjedništva sa zadatkom da kao organi nadležnog zapovjedništva, isto kao i vojni isljednici u zapovjedništvima divizija, rade na kaznenim i na značajnijim stegovnim predmetima. U stručnom pogledu vojni tužilaštva su i nadalje usmjeravali rad vojnih isljednika i pružali im stručnu potporu.⁴³

Nakon provedene reorganizacije vojnog tužilaštva JNA 1954. djelovala su sljedeća vojna tužilaštva: Vojno tužilaštvo JNA; Vojno tužilaštvo I. vojne oblasti, kojem su bila podređena Vojna tužilaštva IV. i IX. korpusa; Vojno tužilaštvo III. vojne oblasti, kojem su bila podređena Vojna tužilaštva XIII. i XIX. korpusa; Vojno tužilaštvo V. vojne oblasti, kojem su bili podređeni XI. i XXIII. korpus;

⁴² M. GOJKOVIĆ, *Istorija jugoslovenskog vojnog pravosuđa*, 176 – 177; *Vojni pravosudni organi i organi pravne službe JNA*, Beograd, 1986., 97.

⁴³ *Vojni pravosudni organi i organi pravne službe JNA*, 97.

Vojno tužilaštvo VII. vojne oblasti, kojem su podređena Vojna tužilaštva XVI. i XXI. korpusa; Vojno tužilaštvo Ratnog zrakoplovstva, kojem su podređena Vojna tužilaštva III. i VII. aviokorpusa; Vojno tužilaštvo Ratne mornarice; Vojno tužilaštvo Graničnih postrojbi; Vojno tužilaštvo Garde, koje je krajem 1954. prestalo s radom.⁴⁴

Ovakav ustroj odnosio se na hijerarhijski povezani operativni dio armije u kojoj su djelovali organi vojnog tužilaštva. Osim toga, djelovali su i posebni organi vojnog tužilaštva u drugim vojnim djelatnostima ili u ustrojbenim cjelinama kada se procijenilo da je to nužno potrebno za normalno funkcioniranje vojnog sustava.

S obzirom na to da je JNA razvijala i sektor vojne privrede, već 1948. godine osnovano je Vojno tužilaštvo vojnih poduzeća sjevernog Jadrana, koje je bilo podređeno Vojnom tužilaštvu Ratne mornarice i koje je 1949. godine bilo preimenovano u Vojno tužilaštvo Generalne direkcije sjevernih poduzeća brodogradnje. Te godine osnovano je Vojno tužilaštvo Centralne uprave brodogradnje, kojem je bilo podređeno Vojno tužilaštvo Generalne direkcije sjevernih poduzeća brodogradnje i novoosnovano Vojno tužilaštvo Generalne direkcije južnih poduzeća brodogradnje. Istovremeno je osnovano i Vojno tužilaštvo Centralne uprave vojne industrije, kao i Vojno tužilaštvo Generalne direkcije vojnog građevinarstva.

Krajem 1949. godine osnovana su i vojna tužilaštva generalnih direkcija vojnog građevinarstva koja su bila podređena Vojnom tužilaštvu Uprave vojnog građevinarstva. Rad svih ovih tužilaštava vojne privrede objedinjavalo je i usmjeravalo Odjeljenje za vojnu privredu u Vojnom tužilaštvu JA. U svim poduzećima vojne privrede 1948. godine bio je izabran od strane radnika narodni tužilac, čija je funkcija bila počasna, a obavljao ju je pored svoje redovne profesionalne dužnosti. S vremenom se pokazalo da ovakav izbor nije davao očekivane rezultate. Već 1. travnja 1949. godine osnovano je Vojno tužilaštvo autoputa za pripadnike postrojbi JA koje su sudjelovale u izgradnji autoputa. Međutim, zbog njegove nefunkcionalnosti 31. listopada 1949. prestaje s radom. Reformom poduzeća vojne privrede i njihovom reorganizacijom sukladno tadašnjim propisima o samoupravljanju u privredi prestala je potreba za djelovanjem posebnih organa vojnog tužilaštva u vojnoj privredi pa su zbog toga 1953. godine prestali s radom, osim Vojnog tužilaštva Uprave vojne industrije koje je ukinuto godinu dana kasnije.

Slijedom niza reformi vojnih tužilaštva, 1. veljače 1951. osnovano je Vojno tužilaštvo Ministarstva narodne obrane, koje je bilo nadležno za ustanove toga

⁴⁴ M. GOJKOVIĆ, *Istorija jugoslovenskog vojnog pravosuđa*, 176 – 177.

ministarstva i njemu podređene postrojbe. Djelovalo je do 1. travnja 1953. kada je ukinuto. Početkom 1950. godine osnovano je posebno Vojno tužilaštvo Vojne uprave JNA za jugoslavensku zonu Slobodne teritorije Trsta koje je djelovalo do ukidanja Vojne uprave 1954. godine.⁴⁵

U cijelom razdoblju ustanovljenja i ustrojavanja vojnog tužilaštva (1946. – 1954.) te donošenja prvog Zakonom o vojnom tužilaštvu 25. prosinca 1946. godine razvidno je da se ustroj vojnih tužilaštva brzo mijenjao i prilagođavao u skladu s promjenama i reformom vojnih postrojbi JA/JNA i vojnih uprava JNA.

KONTINUITET VOJNOG TUŽILAŠTVA

Kao što je već prethodno naznačeno, na temelju vojnih propisa i ustrojenih vojnih tužilaštava bila je striktno propisana njihova djelatnost, iako je reforma vojnog tužilaštva u navedenom periodu doživjela niz promjena. Zakonom o vojnom tužilaštvu, koji je stupio na snagu 25. prosinca 1946., dotadašnji ustroj i rad vojnog tužilaštva dobiva i svoju zakonsku formu. Tim zakonom određeni su ustrojstvo i nadležnost, pa je na tom zakonu počivala organizacija vojnog tužilaštva sve do 31. ožujka 1955. kada je donesen novi Zakon o vojnom tužilaštvu.

U prvoj fazi Zakonom nije bila razgraničena nadležnost između prvostupanjskih i viših vojnih tužioca u predmetima kaznenog progona, ali je to razgraničenje bilo uređeno internim odlukama vojnog tužioca JA. Tako su Prvostupanjska vojna tužilaštva divizija i postrojbi, odnosno vojnih ustanova toga ranga, bila nadležna za kazneni progon vojnika, dočasnika i građanskih osoba na službi u JA, kao i ostalih osoba za kaznena djela iz nadležnosti vojnih sudova. Ona su postupala sukladno propisima jedino pred Prvostupanjским vojnim sudovima. Od 1950. iz njihove nadležnosti bili su izuzeti dočasnici za sva kaznena djela i vojnici samo kada je bio u pitanju politički kriminal. Odluku o pokretanju kaznenog postupka za navedena kaznena djela donosio je vojni tužilac korpusa (armije), vojne oblasti, odnosno postrojbe – ustanove toga ranga, ali i dalje je postupak vodilo Prvostupanjско vojno tužilaštvo.⁴⁶

Ako se pokretao kazneni postupak protiv civilne osobe, vojni tužilac trebao je surađivati s nadležnim javnim tužilaštvom. Međutim, ako je civilna osoba počinila kazneno djelo zajedno s vojnom osobom, kazneni postupak pokretalo je

⁴⁵ *Vojni pravosudni organi i organi pravne službe JNA*, 97; M. GOJKOVIĆ, *Istorija jugoslovenskog vojnog pravosuđa*, 176 – 178.

⁴⁶ *Vojni pravosudni organi i organi pravne službe JNA*, 97; M. GOJKOVIĆ, *Istorija jugoslovenskog vojnog pravosuđa*, 176 – 177.

javno tužilaštvo, dok je postupak protiv vojne osobe u pravilu uvijek vodilo Vojno tužilaštvo. Tako se postupalo sve do kraja 1953. kada je prema novim propisima postupak pokretao prvostupanjski vojni tužilac. Također prema propisniku, viši vojni tužioci postupali su pred višim vojnim sudom u kaznenim predmetima časnika, ali i pred vojnim sudovima koji su sudili isključivo u prvom stupnju kada su bila u pitanju kaznena djela vojnika, dočasnika i građanskih osoba na službi u JNA iz zapovjedništva JNA i njoj neposredno podređenih postrojbi (ustanova) koje nisu pripadale divizijama, odnosno koje nisu imale svoje prvostupanjsko vojno tužilaštvo.⁴⁷

Međutim, prema Zakonu o vojnom tužilaštvu od 25. prosinca 1946. god. viši vojni tužioci nisu mogli pokrenuti kazneni postupak protiv časnika bez prethodne suglasnosti glavnog vojnog tužioca JA. Jedino u osobito hitnim slučajevima bili su ovlašteni pokrenuti kazneni postupak protiv časnika, ali uz obavezu da o tome hitno obavijeste glavnog vojnog tužioca JA i zatraže naknadnu suglasnost.⁴⁸ Od 1. travnja 1949. izmjenama Zakona o vojnim tužilaštvima rješenje o pokretanju istrage protiv časnika donosio je isključivo vojni tužilac JA, a daljnji postupak vodilo je nadležno vojno tužilaštvo vojne oblasti. Od 1. siječnja 1954., nakon što su ovlasti istrage prešle na sudove, vojni tužioci nisu mogli staviti prijedlog istražnom sudcu vojnog suda za provođenje istrage protiv časnika bez prethodne suglasnosti vojnog tužioca JNA. Nakon dobivene suglasnosti, nadležni vojni tužilac bio je obavezan staviti ovaj prijedlog istražnom sudcu. Međutim, ako suglasnost za istragu nije ujedno sadržavala i suglasnost za mjere istražnog zatvora, vojni tužilac nije mogao staviti prijedlog za određivanje istražnog zatvora protiv časnika bez prethodne suglasnosti vojnog tužioca JNA. Međutim, nije bila potrebna suglasnost za provođenje izviđajnih radnji, ali za prijedlog za pritvor časnika ili službenika istog ranga bila je nužna suglasnost vojnog tužioca JNA. Ovakav pristup u pogledu odlučivanja – u vezi s kaznenim progonom vojnih osoba, omogućavao je višim vojnim tužiocima i posebno Vojnom tužilaštvu JNA, kao i višim zapovjedništvima, ne samo uvid u kazneni progon nego i utjecaj na pravilno i zakonito vođenje cijelog kaznenog postupka.⁴⁹

Glede pokretanja kaznenih postupaka Vojnog tužilaštva protiv građevinskih inženjera i drugih stručnih u vojnom građevinarstvu i brodogradnji, ono nije bilo moguće bez suglasnosti vojnog tužioca Uprave vojnog građevinarstva odnosno Centralne uprave brodogradnje. Jednako tako, za pokretanje kaznenog postupka

⁴⁷ Zakon o vojnom tužilaštvu, od 25. prosinca 1946. god., *Službeni list FNRJ*, br. 105/47.

⁴⁸ Zakon o izmjenama zakona o vojnom tužilaštvu, od 1. travnja 1949.

⁴⁹ *Vojni pravosudni organi i organi pravne službe JNA*, 97; M. GOJKOVIĆ, *Istorija jugoslovenskog vojnog pravosuđa*, 176 – 177.

protiv pripadnika Narodne milicije bili su nadležni javni tužioci koji su protiv njih zastupali optužnicu pred vojnim sudovima. Vojno tužilaštvo JA/JNA, osim što je davalo suglasnost u vezi s kaznenim gonjenjem časnika, razmatralo je u drugostupanjskom postupku kaznene predmete i u vezi s tim postupalo pred Vojnim vijećem Vrhovnog suda FNRJ, odnosno pred Vrhovnim sudom JA (Vrhovnim vojnim sudom). Ono je razmatralo i predmete izvanrednih pravnih lijekova, posebno u vezi sa zahtjevom za zaštitu zakonitosti protiv pravno punomoćnih odluka drugih sudova i drugih organa u zakonom predviđenim slučajevima. Razumije se, time se nije iscrpljivala djelatnost Vojnog tužilaštva JA/JNA. Njegova nadzorna i instruktivna djelatnost u odnosu na vojna tužilaštva, kao i suradnja s drugim nadležnim organima u borbi protiv kriminala i za učvršćivanje zakonitosti, bili su veoma intenzivni i plodni.

BROJ KAZNENIH PREDMETA PO OPTUŽNICAMA

Vojno tužilaštvo JA/JNA u svojem je ratnom i poslijeratnom razdoblju djelovanja od 1941. do 1945. i napose institucionaliziranom djelovanju od 1946. do 1955. prema dostupnim službenim podacima imalo visok postotak podignutih optužnica od ukupnog broja pokrenutih službenih postupaka, kao i visok broj osuđenih osoba pred nadležnim vojnim sudovima.

Tako je za 1945. godinu broj ukupnih kaznenih predmeta po optužnicama pred prvostupanjskim vojnim sudovima zastupan od strane vojnih tužioca iznosio 33 884 predmeta, od toga je bilo 12 844 optužene djelatne vojne osobe i 28 558 civila, što ukupno iznosi 41 402 pravomoćno osuđene osobe. Godinu dana poslije, u razdoblju do kraja 1946. godine bile su podignute 12 983 optužnice pred prvostupanjskim vojnim sudovima od kojih je optužena 11 631 djelatna vojna osoba i 11 801 civilna osoba, što je ukupno iznosilo 23 432 osuđene osobe za različita kaznena djela. Za 1947. godinu bilo je 7606 kaznenih predmeta pred vojnim sudovima te su 5303 djelatne vojne osobe optužene i osuđene, kao i 5812 civila, što ukupno iznosi 11 115 optuženih i osuđenih osoba.

Za razdoblje od 1945. do 1947. prema službenim podacima jugoslavenskog ministarstva pravosuđa osuđene su ukupno 54 473 osobe pred nadležnim vojnim sudovima, od toga 29 778 vojnih osoba i 46 171 civilna osoba, što ukupno iznosi 75 949 pravomoćno osuđenih osoba pred vojnim sudovima. U 1948. godini broj kaznenih predmeta po optužnicama koje su riješili prvostupanjski sudovi je 4 822, od toga je 4217 optuženo i osuđeno djelatnih vojnih osoba i 1956 civila, što ukupno iznosi 6173 osobe u kaznenim predmetima. Godine 1949. broj kaznenih

predmeta po optužnicama vojnih tužioca, a koje su riješili prvostupanjski vojni sudovi, iznosio je 5339 predmeta, broj optuženih vojnih osoba bio je 4749, a civila 2514, što je ukupno 7263 procesuirane osobe. Godinu dana poslije broj je optužnica pred vojnim tužilaštvima bio je 5402, od toga je 3941 vojna osoba i 3470 građanskih osoba, što je ukupno 7411 optužnica pred prvostupanjskim sudom.

Za godinu 1951. broj podignutih optužnica bio je 5932, od čega je 4741 bila prema djelatnim vojnim osobama, a 3107 prema nevojnim, odnosno građanskim osobama koje su bile optužene pred jednim od vojnih sudova na prostoru Jugoslavije. Tek 1952. uočava se blagi trend pada podignutih optužnica pred vojnim tužilaštvima, a koje su riješili prvostupanjski vojni sudovi, te je on iznosio 4267 predmeta, od čega je 3639 bilo podignuto protiv vojnih osoba, a tek 1744 optužnice protiv civilnih osoba, što su ukupno 5383 podignute optužnice riješene pred Prvostupanjskim vojnim sudovima. Za 1953. godinu ti su podatci za još 12 % manji, pa je broj kaznenih predmeta po optužnicama Vojnog tužilaštva koje su riješili prvostupanjski vojni sudovi bio 3771 predmet, od čega su 3192 predmeta protiv vojnih osoba, a 1472 protiv nevojnih osoba, što je ukupno iznosilo 4664 predmeta. Trend pada podignutih optužnica uočava se i za 1954. godinu – od 3653 kaznena predmeta 3058 optužnica bilo je protiv vojnih osoba, a 1461 protiv civila, što je ukupno iznosilo 4519 kaznenih predmeta.⁵⁰

Ovi podatci preuzeti su iz biltena godišnjih izvješća Vrhovnog vojnog suda i statističkih podataka koji su služili za izradu godišnjih izvješća. Međutim, ni podatci kao ni druga izvješća Vrhovnog vojnog suda za razdoblje do 1945. nisu sačuvani, pa se može samo pretpostaviti koliki je stvaran broj optuženih i osuđenih osoba bio za isto razdoblje. Zato ih treba s velikom rezervom uzeti u obzir napose ako se uzme stvarni broj nestalih i ubijenih osoba u poraću 1945. godine.

Nedvojbeno je da izneseni podatci nisu ni približni stvarnom broju optuženih i osuđenih osoba, posebno kada u obzir uzmemo činjenice da vojni sudovi u prvom razdoblju svoga ratnog djelovanja (1941. – 1945.), osim što nisu bili dostatno ustrojani u formalnom smislu, vrlo su često podizali optužnice protiv osoba za marginalne razloge proglašavajući ih neprijateljima države i potom je presuda odmah izvršavana. Najčešće je bilo riječ o presudi smrt strijeljanjem.

Napose se to odnosi za prvo razdoblje rata i djelovanje komunističkih vlasti na području pod kontrolom partizanskog pokreta pa stoga podatke o radu od 1941. do 1945. ne nalazimo, kao ni podatke o broju podignutih optužnica

⁵⁰ Bilten godišnjih izvješća Vrhovnog vojnog suda prema objavljenim podacima, *Vojni pravosudni organi i organi pravne službe JNA*, Beograd, 1986., 35 – 45.

i broju osuđenih osoba, ali se može pretpostaviti da je taj broj znatno veći. Takva je pretpostavka moguća s obzirom na to da su uz Prijeke vojne sudove i Vojne sudove korpusnih vojnih oblasti djelovali i Okružni narodni sudovi, kao i Sudovi za zaštitu časti Srba i Hrvata čije podatke o broju podignutih optužnica nalazimo u HDA u fondu: Javni tužitelj SRH – 421, br. kut. 5, dok. 88. broj: Pov. 485/45, Izvješće Ministarstva pravosuđa FD Hrvatske upućeno Javnom tužitelju Hrvatske o radu sudova za zaštitu nacionalne časti Hrvata i Srba, predmet: Pregled rada sudova za zaštitu nacionalne časti u Hrvatskoj prema kojemu su izricane mahom zatvorske kazne i potpuna ili djelomična konfiskacija imovine.⁵¹

O radu vojnih tužilaštava za razdoblje nakon rata (1945. – 1955.) i broju neriješenih ili odbačenih predmeta podatke ne nalazimo u ni biltenima ni u arhivima pa opet možemo samo pretpostaviti koliki je bio broj osoba od optuženih i osuđenih nadležnog vojnog tužioca odnosno vojnih sudova. Možemo samo pretpostaviti da je samo jedan manji broj predmeta kod istrage odbačen te nisu procesuirani.

UMJESTO ZAKLJUČKA

Nakon kapitulacije Jugoslavije u travnju 1941. godine prestale su važiti sve pravne norme Kraljevine Jugoslavije koje su regulirale sveukupni društveni i javni život i organizaciju vojske. Prvi propis o formiranju vojnih pravosudnih tijela Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije nalazimo u Naredbi Josipa Broza Tita, koju je donio Vrhovni štab Narodnooslobodilačkog pokreta i Dobrovoljačke vojske Jugoslavije u prosincu 1941. godine, prema kojoj su vojni sudovi bili ustrojeni od tri osobe, a bili su formirani pri svim narodnooslobodilačkim odredima i proleterskim brigadama. Već tu imamo obrise „isljednika“ koji su imali ulogu vojnog tužioca. Do početka 1942. godine nije bilo jedinstvenog propisa o organizaciji vojnih sudova i vojnih tužilaštava te njihovoj nadležnosti i djelatnosti. Istom Naredbom svi vojni sudovi trebali su imati svog isljednika. Dužnost isljednika sastojala se u tome što je na pismenu ili usmenu prijavu trebao odmah provesti postupak istraživanja prijavljenog zločina. U vrijeme donošenja Naredbe postojala je samo 1. proleterska udarna brigada, ali je očigledno Vrhovni štab planirao ustroj novih brigada.

⁵¹ Zdravko MATIĆ, Djelovanje suda za zaštitu nacionalne časti Hrvata i Srba u Hrvatskoj 1945. – osvrt na Srednjodalmatinski okrug i presudu Mati Podrugu iz Dicma, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, 60, Zadar-Zagreb, 2018., 351 – 383.

Prvi pravni propis u ratnom vremenu, koji je uređivao stvaranje i djelatnost vojnih sudova i tužilaštva na čitavom teritoriju Jugoslavije, donesen je u Foči u siječnju 1942. godine. To je prvi propis ustavnog karaktera o organizaciji sudova oružanih snaga NOP-a i sudova uopće u tadašnjoj Jugoslaviji. Nakon Prvog zasjedanja AVNOJ-a utemeljene su prve divizije i korpusi NOV-a, a Vrhovni štab NOV-a i POJ-a je 29. prosinca 1942. donio Naredbu o organizaciji i ustrojstvu vojnih sudova. Svojevrsna prekretnica kako u civilnom tako i vojnom sudstvu dogodila se nakon održanog II. zasjedanja AVNOJ-a u Jajcu 29. i 30. studenog 1943., kada je stvorena nova Jugoslavija. Odjel za sudstvo i upravu ZAVNOH-a, 22. prosinca 1943. je izdao Uputstvo o postupku pred narodnim sudovima, kojim su sudovi dobili daljnje direktive za jedinstveni i jednoobrazni rad. Uredbom o vojnim sudovima koja je donesena 24. svibnja 1944. bilo je propisano da pri svakom sudskom vijeću treba biti postavljen vojni istražitelj (isljednik), odnosno pri vijećima Višeg vojnog suda – sudski istražitelj. Tek se Uputstvom o poslovanju vojnih sudova (Poslovnik), što ga je propisalo Vojno-sudsko odjeljenje Vrhovnog štaba 8. rujna 1944., pravi razlika između isljednika koji su mogli biti postavljeni pri pojedinim brigadama, odnosno komandama mjesta i sudca-istražitelja. Trećeg veljače 1945. Predsjedništvo AVNOJ-a donijelo je Odluku o formiranju i nadležnosti Javnog tužilaštva Demokratske Federativne Jugoslavije. Time je formalno-pravno otvorena mogućnost da se vojno tužilaštvo institucionalizira i započne autonomno djelovati. Naredbom Josipa Broza Tita od 11. veljače 1945. istražitelj pri sudskim vijećima dobio je ulogu tužitelja, pa je imao zadaću podići optužnicu protiv okrivljenika i istu zastupati pred sudom. Zbog velike razgranatosti tužiteljske službe i njegove nove nadležnosti, Javni tužilac DFJ 25. travnja 1945. donio je Uputstvo za organizaciju i rad javnih tužioaca, kojim je propisano da u sklopu javnog tužioaca DFJ postoje odjeljenja, među kojima je djelovalo i Vojno odjeljenje. Javni tužilac Demokratske Federativne Jugoslavije 12. svibnja 1945. donio je Uputstvo za organizaciju i rad javnih tužilaštava u vojsci. U funkciji kaznenog progona, Uputstvo je propisivalo da javni tužioc i vojsci imaju zadaću da „isljeđuju i krivično progone počinitelje kaznenih djela koje izvrše pripadnici armije i građanska lica u službi vojske i da se bore protiv neprijatelja Jugoslavenske armije“.

Sukladno zakonu o uređenju i nadležnosti vojnih sudova u Jugoslavenskoj armiji koji je donesen 24. kolovoza 1945., Viši vojni sud mogao je na prijedlog vojnog tužioaca izuzeti iz redovne procedure nižeg vojnog suda bilo koji predmet i prosljediti ga na Viši vojni sud. U arhivima Republike Hrvatske nisu sačuvani statistički podatci koliko su vojni tužioc i 1945. godine imali predmeta, ali iz samo dijelom sačuvanih sudskih presuda vojnih sudova u Hrvatskoj može se

zaključiti da je rad vojnih tužilaštava bio vrlo intenzivan. Prema podacima objavljenim u *Biltenu Vrhovnog štaba narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije* iz 1949. navodi se da je za 1945. broj ukupnih kaznenih predmeta po optužnicama pred prvostupanjskim vojnim sudovima zastupan od strana vojnih tužioca iznosio 33 884 predmeta, od toga su optužene 12 844 vojne osobe te 28 558 građanskih osoba i civila, što ukupno iznosi 41 402 pravomoćno osuđene osobe. Taj broj za razdoblje od 1945. do 1955. progresivno pada. Prema podacima ukupan broj predmeta za razdoblje od 1948. do 1955. iznosio je 33 186 predmeta po optužbama koje su riješili prvostupanjski vojni sudovi. To nipošto nije bio konačan broj osuđenih osoba jer i sami faktografi *Biltena pravne službe JNA* priznaju da se veliki broj predmeta zagubio ili nije pedantno vođen pa se ne može prihvatiti kao relevantan. Dakle, sve ove podatke objavljene u službenim biltenima ondašnje države treba uzeti s rezervom.

IZVORI I LITERATURA

IZVORI:

Hrvatski državni arhiv (HR-HDA)

Fond OZN-a, kutija 36, omot 1., Prijeki sud, 1941.

Fond: OZN-a, kutija 1, sačuvan je primjerak Uredbe o vojnim sudovima koji je datiran „maj 1944.“ Uvodni dio napisao je H. Sirotković. Uredba je objavljena u *Službenom listu DFJ*, 65/45.

OBJAVLJENI IZVORI:

Bilten Vrhovnog štaba narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije, Beograd 1949., 114 – 115.

Bilten Pravne službe JNA, br. 2., 1984.; br. 3-4, 1972.; br. 2, 1974.

Dokumenti o razvoju narodne vlasti, sabrao i uredio: Leo Geršković, Beograd, 1948.

Službeni list DFJ, br. 4/1945.; br. 55/1945.; br. 56/1945.; br. 58/1945.; br. 65/1945.

Službeni list FNRJ, br. 101/1946.; br. 105/1947.; br. 10/1946.

Vojna enciklopedija, sv. IV., Beograd. 1971.

Zbornik dokumenata i podataka o narodnooslobodilačkom ratu jugoslavenskih naroda, sv. V., knjiga 9., Beograd, 1954.; tom II., knjiga 7, dokument br. 67., Beograd, 1955.

Zbornik NOR-a, sv. II., Beograd 1957.

LITERATURA:

BELIĆ, Milovan, Istražni sudija i vojni tužilac, *Bilten pravne službe JNA*, br. 3-4, 1972.

BOSILJČEVIĆ, Dušan, Posleratni razvoj vojnih sudova, *Bilten pravne službe JNA*, br. 1-2, 1971.

BULATOVIĆ, Milorad, Specifičnost odbrane pred vojnim sudovima, *Bilten pravne službe JNA*, br. 1. 1979.

ĆURIN, Ivo, *Uloga i prava vojnog tužioca u upravno-sudskom postupku*, Beograd, 1956.

ČULINOVIĆ, Ferdo, *Pravosuđe u Jugoslaviji*, Zagreb, 1946.

GERŠKOVIĆ, Leo, *Historija narodne vlasti*, Beograd, 1946.

GOJKOVIĆ, Miloš, *Istorija jugoslovenskog vojnog pravosuđa*, (ćirilica), Beograd, 1999.

- GUČETIĆ GOCE, Vuko, *Suvremeni vojno-pravosudni, vojno-disciplinski sistemi, Institut za uporedno pravo*, Beograd, 1964.
- JURČEVIĆ, Josip, Represivnost jugoslavenskog komunističkog sustava, u: *Fra Ferdo Vlačić – vizionar i patnik*, ur. Gabrijel Mioč, Tomislavgrad, 2005., 22 – 31.
- JURČEVIĆ, Josip, IVANDA, Katica, Djelovanje jugoslavenskih komunističkih vojnih sudova u Hrvatskoj potkraj Drugog svjetskog rata i u poraću, *Društvena istraživanja*, god. 15, Zagreb, 2006., br. 6 (86), 1063 – 1086.
- JURČEVIĆ, Josip, Osnovne značajke presuda jugoslavenskih komunističkih vojnih sudova u Hrvatskoj 1941. i 1945. godine, *Društvena istraživanja*, god. 21, Zagreb, 2012., br. 4 (118), 1007 – 1026.
- JURČEVIĆ, Josip, IVANDA, Katica, Ustrojavanje sustava jugoslavenskih komunističkih vojnih sudova tijekom Drugog svjetskog rata i poraću, *Društvena istraživanja*, god. 15, Zagreb, 2006., br. 4-5 (85-85), 891 – 915.
- KALOĐERA, Marko, Vojno-pravosudni organi i organi pravne službe, u: *Oružane snage Jugoslavije 1941.-1981.*, Beograd, 1982.
- KALOĐERA, Marko, *Vojni i pravosudni organi i organi pravne službe JNA*, Beograd, 1986.
- KOSTIĆ, Ilija, *Vojno pravosuđe u narodnooslobodilačkom ratu. Povodom 40-godišnjice Uredbe o vojnim sudovima od maja 1944. godine.*, Beograd, 1962.
- MARTINOVIĆ, Srđa, Crnogorska vojna elita JNA 1943-1992, *Matica*, br. 70, 2017., 543 – 658.
- MALOBABIĆ, Petar, LUKIĆ, Slavko, Reforma pravosuđa i Zakon o vojnim sudovima, *Jugoslavenska revija za kriminologiju i krivično pravo*, br. 4., 1970., 47.-49.
- MATIĆ, Zdravko, Djelovanje suda za zaštitu nacionalne časti Hrvata i Srba u Hrvatskoj 1945. – osvrt na Srednjodalmatinski okrug i presudu Mati Podrugu iz Dicma, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, 60, Zadar-Zagreb, 2018., 351 – 383.
- RUPIĆ, Mate, GEIGER, Vladimir, *Partizanska i komunistička represija i zločini u Hrvatskoj 1944.-1946. Dokumenti*, knj. 4, Zagreb, 2011.
- ŠEŠEVIĆ, Saša, Zadaci i rad vojnog tužilaštva po čl. 6. Zakona o vojnom tužilaštvu, *Bilten pravne službe JNA*, br. 5., Beograd, 1970.
- ŠIBENIK, Albin, Preventivni rad komandi i vojno-pravosudnih organa, *Bilten pravne službe JNA*, br. 4., Beograd, 1965.

INTERNET IZVORI:

- Jugoslavenska narodna armija, *Hrvatska enciklopedija*, mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021., <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=29459>, pristupljeno 13. 6. 2021.
- Broz, Josip – Tito, *Hrvatska enciklopedija*, mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=9758>, pristupljeno 13. 6. 2021.
- AVNOJ, *Hrvatska enciklopedija*, mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=4866>, pristupljeno 13. 6. 2021.
- OZNA, *Hrvatska enciklopedija*, mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=46023>, pristupljeno 13. 6. 2021.

Zdravko MATIĆ

MILITARY PROSECUTOR'S OFFICE OF THE YUGOSLAV ARMY
(1941-1955)

SUMMARY

We can find the first regulation in establishing military judicial bodies of the Yugoslav People's Liberation Army in the Order of Josip Broz Tito, issued by the Supreme Headquarters of the Yugoslav People's Liberation Movement and Volunteer Army in December 1941. According to this order, courts consisted of three national liberation detachments and proletarian brigades. Until the beginning of 1942, there was no single regulation on the organization of military courts and military prosecutor's offices, jurisdiction and activities. The first legal regulation in wartime designed to establish and operate military courts and prosecutors' offices throughout Yugoslavia was passed in Foča in January 1942. This is the first regulation of a constitutional nature in military courts of the NOP and courts in general in the former Yugoslavia.

After the First Session of the AVNOJ, the first divisions and corps of the NOV were established. On December 29, 1942, the Supreme Headquarters of the NOV and POJ issued an Order on the Organization and Organization of Military Courts.

A kind of turning point in both the civil and military judiciary occurred after the II. Sessions of AVNOJ in Jajce on November 29 and 30, 1943, when the new Yugoslavia was created. On December 22, 1943, the Department of Judiciary and Administration of ZAVNOH issued an "Instruction on the Procedure before People's Courts". The courts received further directives for uniform and single-educational work. The Decree on Military Courts passed on May 24, 1944, stipulated that a military investigator should be appointed at each judicial council or a judicial investigator at the chambers of the Higher Military Court.

On February 3, 1945, the Presidency of AVNOJ passed the Decision on the Establishment and Jurisdiction of the Public Prosecutor's Office of Democratic Federal Yugoslavia. This formally and legally opened the possibility for the military prosecutor's office to be standardized and start operating autonomously. By order of Josip Broz Tito of February 11 1945, the investigator at the trial chambers was given the prosecutor's role, so he had the task of bringing an indictment against the defendant and representing him before the court. Due to the significant ramifications of the prosecution service and its new competence, on April 25, 1945, the DFJ Public Prosecutor issued the "Instructions for the

Organization and Work of the Public Prosecutors”, which stipulated that there were departments within the DFJ Public Prosecutor, including the Military Department. On May 12, 1945, the Public Prosecutor of Democratic Federal Yugoslavia issued Instructions for the Organization and Work of Public.

The order of Josip Broz Tito of January 3, 1946, prescribed the transformation of the military department of the Public Prosecutor’s Office of the SFRY into the Military Prosecutor’s Office of the Yugoslav army. Under the provisions of Article 128 of the 1946 Constitution, on December 12 1946, the Military Prosecutor’s Office Act was enacted, which legitimized the existing situation regarding the scope and work of the military prosecutor’s office. In addition, on January 1 1954, following the new Criminal Procedure Code – the investigation fell within the jurisdiction of the military prosecutor’s office – that is, the public prosecutor’s office- into the jurisdiction of the courts. This Law determined the structure and jurisdiction, so the organization of the military prosecutor’s office was based on that Law until March 31, 1955, when the new Law on the Military Prosecutor’s Office was passed.

Keywords: Military Prosecutor’s Office, Yugoslav Army, law, Decree on Military Courts.